

HOLGER FISCHER

AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM A KORABELI NYUGATNÉMET MÉDIÁBAN¹

BEVEZETÉS

A címben megjelölt téma magyarázatra szorul, szűkítést és bővítést is igényel. Szűkítést a vizsgált médiumok tekintetében, hiszen az NSZK-ban 1956-ban a televízió – kismértékű elterjedtsége folytán – még nem játszott szerepet a hírközlésben, a rádióarchívumok hozzáférhetetlensége miatt pedig a rádióadások elemzésétől is el kellett tekintenünk. Ezért csak a nyomtatott sajtó, egész pontosan az országos napilapok vizsgálatára szorítkozunk². A bővítést a „nyugatnémet” melléknév használata teszi szükségessé. A kutatás során ugyanis kiderült, hogy a forradalomról német nyelven a Svájcban megjelenő *Neue Zürcher Zeitung* tudósított a legnagyobb terjedelemben. Indokoltnak látszik tehát a svájci újság írásainak elemzése, mivel az NSZK-ban, különösen a véleményformálók körében befolyásos lap már 1956-ban is igen olvasottnak számított.

A kutatást megkönnyítette, hogy Hamburgban, a német média egyik fellegetyarában több kiadó terjedelmes sajtóarchívumot tart fenn, és egy itteni politikai hetilap archívumában összegyűjtve megtalálható majdnem az összes 1956-tal kapcsolatos országos szintű tudósítás.

A szinte hiánytalan dokumentáció mellett rendelkezésünkre áll több forrásgyűjtemény is. A magánkiadásban megjelent, *A magyar felkelés szemtanúk beszámolója alapján* című kiadvány nagyrészt szemtanúk leírásait adja közre, továbbá a kiadó, Gosztonyi Péter magánarchívumában őrzött forrásokat, illetve sajtóanyagokat tár a nyilvánosság elé. Feltűnő, hogy az itteni források között nincs egy sem, amely eredetileg a nyugatnémet sajtóban jelent meg. Az amerikai és angol sajtóból származók vannak túlsúlyban.

A legjelentősebb forráskiadvány³ az eredeti angol után francia és spanyol nyelven is megjelent. A kötet főként a Magyar Rádió és a vidéki, úgynevezett Szabadság Rádió adásaira támaszkodik, amelyeket a BBC és a Szabad Európa Rádió (München, New York) hallgatott le, és rögzített. Az adások szövegén kívül szemtanúk terjedelmes beszámolóit, magánleveleket és sajtóanyagokat is olvashatunk a forradalom eseményeinek napra lebontott kronológiája mel-

1 Az 1996. október 12-én a finnországi jyvääskyläi egyetemen, a hungarológiai tanszék *Magyar történelem dokumentumfilm*en című szimpóziómán elhangzott előadás bővített és aktualizált változata. A téma további tárgyalására az EU SOKRATES programja támogatásával megtartott nemzetközi szemináriumon 2000 júniusában – szintén a jyvääskyläi egyetemen – került sor.

2 További kutatások keretében a bulvársajtó és a heti filmhíradók vizsgálatát is tervezzük.

3 *Die Ungarische Revolution. Die Geschichte des Oktober-Aufstandes nach Dokumenten, Meldungen, Augenzeugenberichten und dem Echo der Weltöffentlichkeit. Ein Weissbuch.* Szerk. Melvin J. Lasky. Berlin, 1958.

lett. A sajtódokumentumok többsége angol (*Daily Herald, Daily Express, Daily Telegraph, Manchester Guardian, The Observer, The Times, Daily Mail*), amerikai (*New York Herald Tribune, Time, New York Times, Life*), jugoszláv (*Borba, Politika*) és francia (*Le Monde*), valamint magyar lapokban jelent meg. A hírügynökségek listáján az Associated Press, a Reuter és a Deutsche Presse-Agentur szerepel. A források között igen kevés a német nyelvű sajtóorgánium; mindenképp a *Neue Zürcher Zeitung* (a továbbiakban NZZ), majd a *Süddeutsche Zeitung*, a zürichi *Die Weltwoche*, a *Der Spiegel* és a *Die Welt* említendő. Ebben az összefüggésben rá kell mutatnunk arra a magyar forradalmi sajtót dokumentáló kötetre is, amely 1989-ben jelent meg Budapesten.⁴

A FORRADALOM NYUGATI VISSZHANGJA

A nyugati média a magyar felkelésről természetesen a nemzetközi politika kontextusába ágyazva adott hírt. Az 1956. évi nemzetközi helyzet röviden így foglalható össze: a politika napirendjét még mindig a hidegháborús feszültség dominálta. Az USA ugyan tiszteletben tartotta az európai szovjet befolyási övezetet és a status quót, de határozottan elutasította a kommunista befolyás kiterjesztésének még a gondolatát is. Az amerikai külpolitika sajátos kétarcúságát jól dokumentálják az archív anyagok: egyfelől rengeteg pénzt áldoztak lázító rádióadók fenntartására, valamint más felforgató tevékenységek támogatására – Kelet-Európa felzabardítása ugyanis az amerikai propaganda állandó eleme volt –, másfelől viszont a washingtoni reálpolitika a bipoláris világrend tényéből indult ki, elfogadta a kelet-európai status quót, és eszerint cselekedett. Nagy-Britannia Franciaországgal együtt igen passzív volt a kelet-európai politikát illetően. A szovjet szatellit államok kormányzatait nem tartották legitimnek, és ugyan a diplomáciai kapcsolatokat nem szakították meg, de a hivatalos érintkezést a minimumra korlátozták. Az NSZK a Szovjetunió kivételével nem állt diplomáciai kapcsolatban a keleti blokk államaival. Az angol kormányzat a BBC-n keresztül sajnálkozását fejezte ki a helyzet miatt, de a kelet-európai államok függetlenségének helyreállítása még a propaganda szintjén sem merült fel. A nyugati hatalmak külpolitikájában tehát a szovjet csatlós államok kérdése másodlagos fontosságú volt, és alárendelődött olyan problémáknak, mint az indokínai, az osztrák vagy a német kérdés.⁵

A Szovjetunió Jugoszláviával ebben az időszakban a megbékélésre törekedett, 1955. május 15-én aláírták az osztrák államszerződést, és júliusban sikerült megrendezni a négy nagyhatalom csúcstalálkozóját Genfben. A szovjetek a sokat ígérő előzmények ellenére nem tettek lényeges engedményeket a kelet–nyugati kapcsolatokban, így az enyhülésre vonatkozó nyugati remények túlzottnak bizonyultak. A genfi konferencia légköre viszont hozzájárult ahhoz, hogy a Nyugat konfliktusra való hajlandósága 1956 válságokkal terhes őszére alábbhagyott.

Moszkva 1955-től külpolitikai mozgásterének bővítésére törekedett, és erre kitűnő alkalmat kínált a közel-keleti térségben Nasser hatalomra kerülése 1954-ben Egyiptomban. A szovjet külpolitika a Nasser melletti látványos kiállással, a gazdasági kapcsolatok kiépítésével és a fegyverszállításokkal meg is ragadta az alkalmat a kommunista befolyás erősítésére.

4 1956 a sajtó tükrében. 1956. október 22.–november 5. Összeállította és szerk. Izsák Lajos, Szabó József. Budapest, 1989, Kossuth.

5 Csaba, Békés: The 1956 Hungarian Revolution and the Western Great Powers. In *Hungary 1956*. Szerk. Paula Hihnal, Olli Vehviläinen. Tampere, 1995, 36 o. /Tampereen Yliopisto Historiatieteen laitoksen julkaisuja 19/

Nasser 1956. július 26-án államosította a Szezei-csatornát, majd amikor az izraeli hadsereg 1956. október 29–30-án egy megelőző csapással egyiptomi állásokat rohant le, és elfoglalta a Gázai övezetet, valamint a Sínai-félszigetet, egy nappal később pedig brit és francia csapatok a csatorna térségében megtámadták Egyiptomot, a szezei válság háborús konfliktus-szá szélesedett. Washington nyilvánvalóan nem értesült előre a tervekről, és elítélte az akciót.

Tarthatatlan az az állítás, miszerint Nagy-Britannia és Franciaország a magyar forradalmat tudatosan kihasználta volna. Az angol és francia döntéshozókat azonban nem lehetett eltántorítani attól, hogy az adott világpolitikai krízishelyzetben is érvényre juttassák nemzeti érdekeiket és a szabad világ közös érdekeit. A két esemény fatális egybeesése, valamint a szezei kaland miatt a franciák, az angolok és az amerikaiak között kialakult feszültség oda vezetett, hogy az 1956. november 4-én meginduló második magyarországi szovjet invázió idején a nyugati hatalmak a megosztottság következtében nem voltak teljes mértékben cselekvőképesek. A Nyugat a hangos tiltakozás ellenére csöndben elismerte a kelet-európai szovjet hegemoniát. Ma már joggal állapíthatjuk meg, hogy a Nyugatnak „a kommunista propaganda évtizedeken át hangoztatott vádjával szemben valójában nem volt szerepe a magyar felkelés kirobbanásában, és az események teljesen felkészületlenül érték a nyugati hatalmakat”.⁶

A forradalom kirobbanása tehát nem volt közvetlen kapcsolatban a nemzetközi fejleményekkel, kimenetelét viszont kedvezőtlenül befolyásolta a nemzetközi politikai helyzet.

HOGYAN KÉSZÜLTEK A TUDÓSÍTÁSOK?

Napjainkban, a modern média világában a háborús híradásokat figyelve úgy érezhetjük, mint ha a képernyőn keresztül egyenesen a front közepére csöppennénk, és a harci cselekményekben közvetlenül részt is vennénk. 1956-ban ez még egészen másként volt. A hírközlés nem helyszíni, hanem a szó legszorosabb értelmében „távolsági” volt, hiszen az újságokban megjelenő hírek döntő többségét Bécsben, és nem Budapesten fogalmazták. Milyen okai voltak ennek?

A nyugati lapoknak, a rádióknak és a nagy nemzetközi hírügynökségeknek is akkoriban általában Bécsben volt legközelebb tudósítójuk. Magyarországra utazni csak vízummal lehetett, ráadásul a határt gyakran egyszerűen lezárták, időnként az osztrák oldalon is. Azok az újságírók, akiknek mégis sikerült Budapestre jutniuk, nem tudták a tudósításokat továbbítani a szerkesztőségekbe, mert a rendelkezésre álló hírközlési csatornák, a telefon- és a távirat-összeköttetés teljesen megszakadt.

A határárák miatt hosszabb időszakokra a közlekedés is megbénult, leggyakrabban a vasúti közlekedés szünetelt.

Hosszú napokra hírzárlatot rendeltek el, illetve lehetetlen volt a hírközlés. A nemzetközi telefonkapcsolat a forradalom alatt – néhány október 30-a és november 4-e közötti rövid időszakot leszámítva – megszakadt. A távíró és a távirat-továbbítás pár nappal hosszabb időn át, egészen pontosan október 28-a és november 4-e között működött. A kommunikációs eszközök csak november 13-tól váltak újból teljes körben hozzáférhetővé. A rendkívüli állapot december 9-i kihirdetése után pedig néhány napra újra megszakadt a határokon átnyúló telekommunikációs összeköttetés.

Azokat a külföldi riportereket, akik október 30-a után érkeztek, és november 4-én még Magyarországon tartózkodtak, a szállodákban őrizetbe vették. Az NZZ kiküldött tudósítója

később részletesen beszámolt budapesti tapasztalatairól. A külföldi újságírók november 8-ig nem hagyhatták el szállásaikat, így csak akkor tudtak körülnézni a fővárosban, amikor a felkelésnek már lényegében vége volt. A riporterek november 11-én távozhattak az országból – felügyelet mellett, konvojban –, így az első, saját élményeken alapuló beszámolók november 12-én, 13-án jelentek meg. Viktor Meier így ír a Budapesten rekedt tudósítók helyzetéről: „Az oroszok nem bántak valami kesztyűs kézzel a több mint száz újságíróval, akik a még szabad Magyarországra érkeztek, vízum nélkül. A szovjeteket nyilvánvalóan kínosan érintette, hogy vannak a rombolásnak nyugati szemtanúi. Voltak olyan újságírók is, akiket a KGB-tisztek kihallgattak, egyet közülük [...] még azzal is gyanúsítottak, hogy »lengyel kém«. A tudósítók, miután egy szovjet tiszt kijelentette, hogy a »magyar fecni« – a budapesti külügyminisztériumban kiállított érvényes vízum – őt nem érdekli, csak vasárnap kapták meg a kiutazási engedélyt. Néhány osztrák riportert, akik megpróbáltak megszökni, Csehszlovákiában letartóztattak annak ellenére, hogy legális tranzitvízummal lépték át a cseh határt.”

Hogyan lehetett ilyen körülmények között a magyarországi eseményekről tudósítani, illetve milyen forrásokra támaszkodtak a tudósítások?

A legfontosabb források az MTI táviratilag terjesztett jelentései voltak, valamint a budapesti állami rádióadó és az úgynevezett Szabadság Rádió adásai, amelyeket Ausztriában és Dél-Németországban hallgattak le.

A riporterek leginkább az osztrák–magyar határ közelében várakoztak, és a kevés utazót, a nyugati üzletembereket, a menekülteket, a Vöröskereszt kocsikísérőit és a határőröket mind-mind kifaggatták. Ezenkívül felhasználták a határon átkerült magyar újságok információit is.

Néhány nyugati kormányzat közvetlen – bár időnként megszakadó – rádiókapcsolatban állt budapesti követségével. A követségi jelentéseket azonban csak átdolgozott, szerkesztett formában bocsátották a sajtó rendelkezésére.

A mozaikszerű információhalmazt elsőként a nagy nemzetközi hírügynökségek bécsi irodáiban dolgozták fel. Az AP, az UPI, a Reuter és a Deutsche Presse-Agentur (DPA) továbbították jelentéseiket a lapokhoz, a szerkesztők pedig kivonatossan idézték ezeket, vagy hírösszefoglalókat készítettek belőlük. Az újságok közölték a Szabad Európa Rádió tudósításait is, bár nem volt teljesen világos, hogy az adó honnan szerzi értesüléseit. A cikkeket nagyon ritkán látták el aláírással.

Mindez azt eredményezte, hogy az aktuális információk jelentős, legalább egy-, de a legtöbb esetben inkább kétnapos késéssel jelentek meg. Az újságokban gyakran akár három nappal korábbi jelentések is megjelentek a frissek mellett. Az információk részben elmentmondtak egymásnak, vagy az események már rég továbbhaladtak, így az újságolvasó előtt meglehetősen bonyolult és zavaros kép bontakozhatott ki a magyarországi helyzetről. Ez a megállapítás különösen az NZZ-re, a német nyelvű újságok közül az eseményekről legrészletesebben beszámoló napilapra érvényes. Az NZZ szerkesztői majdnem kizárólag hírügynökségi jelentésekből dolgoztak, mert e lap különtudósítóját is őrizetbe vették Budapesten.

Az ötvenes években nyomdatechnikai okokból az újságokban ritkán közöltek fotókat, és a televíziós kamerák sem voltak még alkalmasak helyszíni közvetítésre.

MIT TARTALMAZTAK A TUDÓSÍTÁSOK?

Az újságokban megjelenő híryanagot és a kommentárokat vizsgálva, az események tagolását tekintve egyértelműen három szakaszt különíthetünk el. Az első a forradalom kitörésétől a győzelemig, október 23-tól október 30-ig, a második október 31-től november 3-ig tartott, a harmadik szakasz pedig november 4-én indult.

A szerzők és jogtulajdonosok szerint is három típusról beszélhetünk.

A nagy hírügynökségek jelentései viszonylag tárgyilagosak, az események és a tények összefoglalására szorítkoznak, értékelést alig vagy egyáltalán nem tartalmaznak. Gyakran részletesen és kommentár nélkül idézik a magyar politikusok fontosabb beszédeit.

Ezzel szemben az országba október 30-a után érkezett riporterek írásait a tények és értékelések erősebb keveredése jellemzi. Az osztrák–magyar határon dolgozó újságírók elsősorban szemtanúkkal készített interjúkat dolgoztak fel, más tudósítók pedig Washingtonból, Londonból, Párizsból és Moszkvából küldtek jelentéseket a nagyhatalmak reagálásáról.

Kommentárt a felelős politikai szerkesztők írtak, akik persze nem voltak jelen a forradalom helyszínein, és csak a rendelkezésre álló információkra támaszkodhattak. Ezért talán nem meglepő, hogy írásaikban gyakran olyan zavaros közhelyeket is olvashatunk, mint például hogy „Magyarország szellemi és kulturális értelemben a Nyugathoz tartozik, de félig mégis a Kelethez kötődik”, és azon sem csodálkozhatunk, ha a magyarok „feltámadó büszkesége” a téma, vagy az, hogy „főként az ifjúságra jellemző, hogy könnyen lelkesedik nagy és merész gondolatokért, és a nagy szenvedélyben elveszti arányérzékét”. Ugyanez másként: „A hajlandóság a lelkesedésre a magyar nemzeti karakter különös vonása.”

TUDÓSÍTÁSOK A FORRADALOM ELSŐ SZAKASZÁBÓL (OKTÓBER 23–30.)

A magyarországi eseményekről már október 22-én megjelent az első tudósítás, amely a szegedi, budapesti és pécsi diákok követeléseiről adott hírt (*Die Welt*, október 22.). A forradalom első napjairól szóló cikkekben érezhető az újságírók törekvése az objektivitásra, ezekben szinte kizárólag a pusztán tényekről olvashatunk, és a kevés kommentárban is visszafogottan fogalmaznak a magyar belügyekről. Az első jelentősebb kommentár az új kormány megalakulásáról és a párt vezetőségében történt változásokról szólt (NZZ, október 26.): „[...] Az országot átjáró forradalmi hangulat teremtette körülmények között véghezvitt váltást a Magyar Dolgozók Pártja legmagasabb posztjain és a kormányban az motiválta, hogy kiegyezés jöjjön létre a párton belüli ellenzéki irányzatokkal és az értelmiséggel. [...] Az ismert marxista kritikus és irodalomtörténész, Lukács György beválasztását a Központi Bizottságba is olyan kísérletként értékelhetjük, amelynek célja megnyerni a rebellis művészeket és írókat az új kormányzatnak.”

A jelentések és kommentárok előterében inkább az egyes országokba (Nagy-Britannia, az Egyesült Államok, a Szovjetunió, Jugoszlávia, Ausztria) kiküldött tudósítóknak az ottani visszhangról, állásfoglalásokról, politikai intézkedésekről szóló beszámolóik álltak. Az NZZ például október 28-án részletesen beszámolt a nagyhatalmak reagálásáról a magyarországi eseményekkel kapcsolatban. A francia külügyminiszter, Pineau október 26-án tett nyilatkozatát a következőképpen foglalta össze a lap: „Pineau szerint hiba lenne arra spekulálni, hogy a szatellit államok kiválnak a kommunista táborból, és hiba lenne e felfogás jegyében cselekedni. Az elmúlt napokban amerikai kormányzati körökből hallható elsietett megnyilatkozások több kárt okoztak, mint hasznot – tette hozzá a francia külügyminiszter. Nem lenne sza-

bad azt a benyomást keltenünk, mintha a Nyugat megpróbálná kihasználni a varsói és főleg a budapesti események okozta megrázkódtatást – folytatta Pineau, majd kifejtette: a francia kormányzat nem foglal állást a kelet-európai eseményekkel kapcsolatban, de a Varsói Szerződés tagállamaival továbbra is törekedni fog a kulturális kapcsolatok elmélyítésére, és reméli, hogy ezúton terjednek majd a szabadság és a demokrácia eszméi.”

A washingtoni tudósító pedig október 27-i keltezésű jelentésében így írt a State Department álláspontjáról (NZZ, október 28.): „Érthető, ha az emberek úgy érzik, a kormányzatnak lépnie kell. Ez természetes igény, de alig van realitása, hiszen a külügyminisztériumi vezetők szilárd meggyőződése szerint a mostani helyzetben a legnagyobb óvatosságra van szükség, mert könnyen előfordulhat, hogy Moszkva többé nem érzi biztonságban magát, és ez igen nagy veszélyekkel járna. [...] Furcsán hangzik, de tény, hogy éppen ezért jelenleg az amerikai vezetés abban reménykedik, hogy a Moszkvától való távolodás folyamatának Kelet-Európában – legalábbis átmenetileg – a titoizmus köztes állapotánál megálljt lehet parancsolni.”

A vatikáni álláspontot a *Die Welt* foglalta össze október 29-én: „A pápa a világ keresztény közösségét a magyarországi béke helyreállításáért imára szólította.”

A nyugatnémet reakciót igen alaposan elemezték a lapok, így például október 28-án az NZZ-ben: „Bonn lázas érdeklődéssel követi a budapesti drámát és a varsói fejleményeket, ahol 1953. június 17-hez hasonlóan talán már erősen és komoly következményeket is előrevetítve inognak a szovjet birodalom külső bástyái. A lelkekben olyan már régóta nem tapasztalt mozgás indult meg, amely akadálytalanul rátelepedhet a saját ügyünkkel, azaz az újraegyesítéssel kapcsolatos tárgyalásokra is. Nem tudjuk még, hogy a keleti tömb szétporladása kezdődött-e meg. Lehet, hogy egy folyamat indul meg, és végre a német kérdés rendezésének feltételei is kedvező irányban módosulnak? És mi történik Németország szovjet megszállás alatt álló zónájában? [...] Ha a forradalom szikrája átpattan Budapestről és Varsóból az NDK-ra, az a németet némettől elválasztó határon beláthatatlan következményekkel járna. Kormányzati körökben és a parlamenti frakciókban a krízis minden lehetséges kimenetelére igyekeznek lélekben felkészülni. A vita keresztüztüzebe került az el nem ismerés keleti külpolitikája. Ez a politika Ollenhauer szerint hibásnak bizonyult, hiszen sokkal többet tudnánk, ha diplomatáink ott lennének Varsóban, Budapesten és a keleti tömb más fővárosaiban. A kormányzat viszont a követett irányvonal igazolását látja az elmúlt napok eseményeiben, és nem lát okot a kiigazításra. [...] Kivárni – ez most a jelszó Bonnban.”

A *Die Welt*-ben október 29-én megjelent hosszú kommentárban még erőteljesebben kapott hangot a külpolitikai dimenzió. A kommentátor szerint Magyarországon a szovjetek csúfos kudarcot vallottak, amit három tény jelez: az egész felkelésben megmutakozó szovjetellenes tendencia, a hadsereg jelentős részének csatlakozása a felkeléshez és az, hogy abban elsősorban fiatalok és munkások vesznek részt. Az elemzés rámutat, hogy kezdetben a kommunisták belső konfliktusának tűnt a magyar ügy, és a Nyugatot legalább annyira meglepték az események, mint Moszkvát. Ezután a *Die Welt* szerzője rátér a nyugati szempontból legfontosabb kérdésre: „A Nyugat, és mindenekelőtt az Egyesült Államok hozzáállása részben megváltozott, mióta világossá vált, hogy Magyarországon a felkelők jelentős része a szabadságért és a függetlenségért, és nem csupán egy új, nemzeti, független kommunista vezetésért küzd. Az osztrák felhívás és a határozat, miszerint a szovjet beavatkozás ügye az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé kerül, az első jelei annak, hogy a Nyugat hajlandó tenni azért, hogy a szabadságért ontott magyar vér ne hiába folyjon. [...] Ha a Nyugat meg akarja őrizni jó lelkiismeretét, akkor a szabad világ felé igyekvő népeknek legalább fel kell kínálnia az oly nagyon szükséges gazdasági segítséget [...] szigorúan a belügyekbe való bármiféle beavatkozás nélkül. A segítséget nem szabad politikai feltételekhez kötni.”

És végül: „Kiszámíthatatlan, hogy Keleten milyen irányban haladnak tovább az események. Éppen ezért mindent, amit a Nyugat tesz, két elv alá kell rendelni. Egyrészt nem lehet hagyni, hogy a szabadság Magyarországon és Lengyelországban lobogó tüzét elfojtsa a napi politika szürke rutinja. Ugyanakkor nem szabad elszalasztani az új helyzet kínálta lehetőségeket a német újraegyesítés ügyében sem.”

A nyugati reakcióról szóló tudósítások és kommentárok jól mutatják a forradalommal kapcsolatos nyugati kétszínűséget, a hideg politikai számítás logikáját és ennek disszonanciáját a Szabad Európa adásaival. A nyugati hatalmak nyilvánvalóan a status quo fenntartásában voltak érdekeltek, és Bonn számára az egyetlen lényeges kérdés az volt, hogy a magyarországi fejlemények milyen hatással lehetnek a Szovjet Megszállási Övezet – ahogy akkoriban az NDK-t nevezték – belső viszonyaira. A cikkekből kiviláglik az alakoskodó politika és a felkelők reményeinek kiáltó ellentéte is. Ahogy az NZZ október 27-én írta: „erősen nyugatbarát érzelmek mutatkoznak meg abban, amint nagy tömegek az amerikai, az angol és az ENSZ-követség [sic] előtt az Egyesült Államok támogatását meg az ENSZ segítségét követelik.”

A forradalom első szakaszáról szóló tudósításokban fontos téma Nagy Imre tevékenységének elemzése. Nagy politikája általában negatív megítélés alá esik, intézkedései „kétségbeesett próbálkozások. A felkelők követeléseinek nagy részét teljesíti, de csak azért, hogy mentse, ami még menthető.” (*Die Welt*, október 29.) Vagy egy másik helyen: „[...] Nagyék elkeseredett segélykiáltásai mindennél jobban mutatják a lényegét: a szovjet beavatkozás nélkül az új nemzeti-kommunista kormány egy napig sem maradhatott volna hatalmon.”

Az NZZ október 30-án egy kommentárban Nagy Imre 28-i beszédével kapcsolatban egyértelműen kifejtette, hogy a kormány eddig szembehelyezkedett a forradalommal, és a kiszabadítás bevonása az egyetlen esély a túlélésre: „A felkelést sem a sztálinista Gerő Ernő megbuktatása, sem Kádár János kinevezése az első titkári posztra, sem Nagy csitító szavai nem nyugtatták le. A kommunisták ezért a kormány teljes átalakítására kényszerültek, hogy végre elnyerjék a lakosság bizalmát. Elsősorban a kiszagda tábort próbálták megnyerni. Két politikust szemeltek ki, a korábban üldözött Kovács Bélát és Tildy Zoltánt. [...] nekik kell a hitelet vesztett kormányzatot a parasztság körében elfogadhatóvá tenni. Nem biztos, hogy Tildy kinevezése ezt elősegíti [...]. Tildy viszonylag könnyen hagyta magát meggyőzni, amit a parasztok nem néztek jó szemmel.”

A forradalom első szakaszában az információk jelentős részét Nyugat-Magyarországról, főleg Győről szereztek be a lapok. Ennek következtében a munkástanácsok és a Dunántúli Nemzeti Tanács tevékenységének és politikai követeléseinek viszonylag nagy jelentőséget tulajdonítottak, sőt a tanácsokat mint a forradalom igazi képviselőit ábrázolva ellentétet konstruáltak a Nagy Imre-kormány és e szervezetek között. A győri szabadságharcosokról készített beszámoló is ilyen értékeléseket tartalmaz (*Die Welt*, október 30.): „A Rába menti felkelők főhadiszállásáról érkező hírek a győri felkelők megosztottságáról szólnak. A szabadságharcosok nagyobb része antikommunista beállítottságú, egy kisebb csoport pedig a nemzeti kommunista irányvonalat követi. A bécsi jelentésekből egyre élesebben kibontakozó kép szerint nincs egységes vezetés, és a felkelőknek nincs világos politikai elképzelésük sem. A nemzeti kommunisták a sztálinistáktól és az oroszoktól szabadítanák meg az országot, új államrendre és új gazdaságpolitikára e tábor tagjai szerint nincs szükség. Velük szemben állnak azok, akik az országban nyugati típusú demokráciát akarnak kialakítani. [...] Még nem látni pontosan, hogy melyik csoport javára dől el a vita.”

Az eltúlzott értékelés még inkább megmutatkozik a *Die Welt* november 3-i számában. A lap közöl egy két nappal korábbi győri élménybeszámolót, amelyben a Nemzeti Tanács mint

„egyfajta magyar alkotmányozó nemzetgyűlés” jelenik meg, és Győr mint „az 1956-os októberi magyar forradalom szellemi központja”.

A magyarországi események nehezen áttekinthetőnek tűntek az újságírók számára, ezért az első szakaszban nincs következetesség a korabeli médiában. A lapokban használt fogalmak, elnevezések akár egy lapszámon, néha még egyazon cikkben belül is váltakoznak. Polgárháború, felkelés, szabadságharc, népfelkelés és felkelők, lázadók, felszabadító csapatok, felkelő szabadságharcosok, nacionalisták – ezek a szavak minden további nélkül állnak egymás mellett.

A szovjet katonák jellemzése a tudósítások november 4-vel kezdődő, második szakaszának témája inkább, de már a forradalom első napjaiban megjelent cikkekben is találunk rá példát. Az írásokban használt terminológia hasonlít a náci újságírására, az orosz katonákat mint „utálatos ázsiai barbárokat” emlegetik. A *Die Welt am Sonntag* október 28-án úgy tudósított, mintha az egyik oldalon a szabadságért és függetlenségért halt megvető bátorsággal harcoló magyar hősök küzdenének, a másik oldalon meg „kalmük arcú szovjet katonák”, illetve „messze az Urál mögül érkező legénység” űlne a páncélosok géppuskái mögött. Az NZZ november 15-én arról tudósított, hogy a Dunántúlon pánik uralkodik a szovjet csapatok miatt: „A lakosság a határ felé közeledő mongol csapatoktól és az éhínségtől tart leginkább.”

Carl Gustaf Ströhm, a *Christ und Welt* című hetilap különtudósítója így írt a november 15-i számban: „Ablakomból láttam az éppen megérkező kirgiz és mongol katonák brutális arcvonásait. [...] a szovjetek szánt szándékkal szó szerint analfabétákat küldtek Magyarországra.”

TUDÓSÍTÁSOK A FORRADALOM MÁSODIK SZAKASZÁBÓL (OKTÓBER 31.–NOVEMBER 3.)

Október 30-ig a sajtóban megjelent hírekből átláthatatlan és zavaros kép rajzolódott ki a magyarországi helyzetről, amely azonban ezután teljesen megváltozott. A forradalom győzelmével megnyílt a határ, és a nyugati riporterek néhány napig közvetlenül az események színhelyéről küldték a híreket. A cikkekben ettől kezdve tartalmi súlypont-áthelyeződés figyelhető meg, az írások alaposabbak, informatívabbak lettek, a tudósítások stílusa is megváltozott.

Az október 31-i és november 1-jei cikkek a forradalom győzelméről és befejeződéséről szólnak. A *Die Welt* október 31-i számában a következőket olvashatjuk: „A hatalom kommunista birtokosai kapituláltak a népi követelések előtt. Nagy miniszterelnök drámai hangvételű rádióbeszédében szabad választásokat ígért, és a háború utáni első, demokratikus kormányzat mintájára felállítandó koalíciós kormányról beszélt. Nagy elismerte a helyi forradalmi szerveket, hozzájárult a történelmi pártok újjászervezéséhez, és megígérte a szovjet csapatok azonnali kivonását Budapestről, valamint azt is, hogy a csapatok hamarosan az ország egész területéről távoznak. A magyar népi forradalom győzelmének további biztosítéka a szovjet vezetés keddi [október 30-i, a szovjet csapatok kivonásáról szóló – H. F.] nyilatkozata.”

Az NZZ november 1-jén így kommentálta az eseményeket: „A hírek alapján [...] most már kizárható a visszarendeződés esélye Magyarországon, és a szovjetország uralom álcázott szervezeteinek létrejöttétől sem kell tartani. A moszkvai elnyomó politika lelepleződése után a jelek szerint nagy nézetkülönbségek okoznak feszültséget Moszkva és a jelenlegi budapesti kommunista vezetés között. A magyar vezetés nehézségei egyre csak nőnek, mivel a rebellis nemzettel még mindig nem sikerült kompromisszumot kötni. A kommunista miniszterelnök, Nagy Imre és munkatársai elkeseredett próbálkozásai azonban arra is rávilágítanak, hogy a vezetés végre megértette a forradalom lényegét [...]. Nagynak most mindent meg kell tennie,

hogyan eloszlassa azt a nép körében elterjedt vélekedést, miszerint ő lett volna a szovjet beavatkozás kezdeményezője. Már most is látszik, hogy a felelősség kérdése a lázadókkal folytatott tárgyalásokban fontos szerepet játszik.”

Sok különtudósító heroizáló, patetikus stílusban fogalmazott: „Budapest kedd estétől a szabad Magyarország fővárosa. Egy bátor kis nép a szovjet nagyhatalom ellen vívott véres harcok után győztes tudott maradni. Kedden Magyarország végleg letépte láncait.” (*Die Welt*, október 31.)

Ezekben a napokban több kommentár és tudósítás megpróbálta jellemezni a forradalmat, és elemezni kitérésének okait. A mai tudásunk szerint legalaposabbnak tekinthető elemzéseket az NZZ november 1-jei, a *Rheinischer Merkur* 2-i és a *Der Spiegel* 7-i számában találjuk. Az NZZ kommentárja megállapítja: „Ami a forradalom eredeti forrását és külső formáit illeti, a fejlemények ma már nagyjából egységes képpé állnak össze. A budapesti irodalmi lapok körül és különböző klubokban – elsősorban a Petőfi Körben – szerveződött, eredetileg marxista értelmiségiekből és diákokból álló, a kommunizmus és a szocializmus újraértékelését követelő ellenzéki mozgalomból nemzeti forradalom fejlődött ki, ami a szűk fővárosi kör nézeteit háttérbe szorította. A magyar tömegek lázadása túllépett az ellenzéki marxista teoretikusok óvatos próbálkozásain, és Kelet-, Délkelet-Európa további fejlődésével kapcsolatban új szempontokat hozott elő. A forradalom uralkodó eleme a hazafias szellemiség. [...] A nemzeti szabadság és szuverenitás gondolata kiemelkedik a szabadságharcosok hitvallását alkotó politikai és szociális követelések közül [...]. Ezzel talán egy új, a kelet-európai viszonyokhoz és az elmúlt évek változásaihoz igazított neoliborális program alapjait rakták le a magyarok, amely nem tartalmaz reakciós és restaurációs gondolatokat, és a marxista totalitarizmussal egyértelműen leszámol.”

A *Rheinischer Merkur* kommentátora nem fogalmaz ennyire differenciáltan, amikor így ír: „Az eredetileg marxista színezetű ellenzéki mozgalom, mely a rendszer keretein belüli következetes desztalinizáció mellett szállt síkra, néhány nap alatt össznemzeti forradalommá terebélyesedett. A forradalomnak két fő jellemzője volt: az orosz hegemonia elleni népfelkelés és a harc a fennálló politikai rendszer radikális megváltoztatásáért. [...] Kevesebb, mint egy hét alatt a magyar forradalom karaktere egészen megváltozott [...]. Nagy végül, hogy mentse, ami menthető, meghajolt a népi követelések előtt.”

A *Der Spiegel* így kommentálja a miniszterelnök október 30-i beszédét: „Nagy Imre beszéde a hatalom csődbejelentése volt. Egy olyan hatalomé, amelyet könyörtelen keménysége és elveinek hidegvérű következetessége miatt egy évtizeden át megdönthetetlennek tartottak. Nagy szavai pontosan ábrázolják a magyar forradalom lényeges vonásait: nem volt sem egységes szervezet és vezetés, semmiféle terv és a jövőre vonatkozó elképzelés. Egy állító mondatban: a forradalom egyszerűen spontán volt.”

Mindszenty szerepét és Nagy Imre személyiségét pedig így értékeli a hamburgi hetilap: „Biztosnak tűnik, hogy az eleinte gögősen hitébe zárkozó bíboros, akit a kommunista állambiztonság gépezete harmincöt nap alatt teljesen felőrölt, nem a forradalom kulcsfigurája [...], mégis jelen pillanatban Magyarországon és a nyugati fővárosokban sokan dolgoznak azon, hogy Mindszentyből kormányzót csináljanak. Az is biztos, hogy mostanáig még senki nem lépett a magyar politika lőporfüstbe borított porondjára, aki Nagy Imrénél, a jelenlegi miniszterelnöknél jobban szimbolizálná a magyar októberi forradalmat. Nagy – a kommunizmus eszméihez való ragaszkodása mellett is – a határozott program nélkül cselekvő politikai prototípusa [...]. egyre könyörgőbb hangvételű szövegeiben a forradalom alatt végig védeni próbálta a népi demokratikus rendszer pozícióit. Rádiókommentátorai a lázadókat szolgálalként »ifjú hazafiaknak« neveztek. Nagy maga is folyton azt bizonygatta a felkelőknek, hogy mindent el-

érték, amit csak kívántak, kezdetben azonban hangsúlyozta, hogy a népi demokratikus rendszert és a szovjetek barátságát meg kell tartani. Szabad választásokról és az orosz csapatok kivonásáról sokáig szót sem ejtett. Időközben kiépültek a városokban az ellenállás centrumai. [...] Az egész ügynek van egy ironikus, de egyben tanulságos aspektusa. Az ellenálló szervezetek szinte kivétel nélkül a Nagy Imre-szimbólum körül egyesültek. A miniszterelnök neve lett az összes tisztázatlan érzelm kulcsa. Ennek ellenére – nyilván a különben artikulálatlan ellenállás nyomására – a forradalmi tanácsok kénytelenek voltak megtagadni Nagy követeléseit.”

Találunk olyan kommentárokat is, amelyek kiemelik a nyugati hatalmak és a Szovjetunió viszonyának jelentőségét a forradalom győzelmében. Például a *Rheinischer Merkur* november 2-i cikke: „Már nem volt elég a desztalinizálás és a távolodás az oroszoktól, a magyarok a kommunizmus megdöntéséért harcoltak – és a nemzeti kommunisták kapituláltak. »Genf szelleme« kimúlt a pesti utcán. A békés egymás mellett élés álarcja lehullt Sztálin torz arcáról [...]. Vannak még hívei a békés egymás mellett élés politikájának, akik nem akarják észrevenni a vérfoltokat a moszkoviták ingén. A magyarok önfeláldozása segítségre kötelez minket, hogy elnyerhessék a teljes szabadságot. Arra figyelmeztet, hogy saját szabadságunkat is védenünk kell a szovjetorosz imperializmustól és a nemzeti kommunizmustól, és azt követeli, hogy végre felépítsük Európát, ahova a Hruscsovtól és Nagytól megszabadult Magyarország hazatérhet.”

A második szakaszban más lapok is akadtak, amelyek abból indultak ki, hogy Nagy Imre egyáltalán nem a forradalom pártján áll, és a forradalmi tanácsok ellenfele a kormányzat, azaz hogy valójában a Nagy-kormány megdöntése a forradalom igazi célja. E cikkek szerint az igazi forradalmi szervek a munkástanácsok és a nemzeti tanácsok. A *Die Welt* például október 31-én így írt erről: a kormány „a sikertelen fegyverszüneti tárgyalások után és közvetlenül a nemzeti tanácsok képviselőivel folytatott győri tárgyalások előtt hozta meg szenzációs határozatait. A győri találkozón, amelyet a Dunántúli Nemzeti Tanács hívott össze, a kormányzatnak és a tanácsoknak közös politikát kell kialakítaniuk. Nagy Imre kormánya határozataival a felkelő nemzeti tanácsok minden követelésének messzemenően eleget tett.”

A forradalom és egyben a róla szóló tudósítások második szakaszának végén egyre sűrűbben érkeztek hírek újabb szovjet csapatmozgásokról. A *Die Welt* november 3-án arról adott jelentést, hogy szovjet páncélosok 2-án lezárták az osztrák–magyar határt, és leállították a járműforgalmat.

TUDÓSÍTÁSOK A FORRADALOM HARMADIK SZAKASZÁBÓL (NOVEMBER 4-TŐL)

November 4-től 13-ig a hírközlés csatornái megszakadtak, a közlekedés újra megbénult, ráadásul a Budapesten tartózkodó külföldi újságírókat őrizetbe vették, és csak 11-én hagyhatták el az országot. A tudósítások ezért a november 4-e utáni néhány napról információban igen szegények. Az NZZ kivételével minden újságban egy, legfeljebb két rövid cikk jelent meg a magyarországi helyzetről. Az NZZ szokás szerint kommentár nélkül közölte a hírgyűnökségi jelentéseket, a többi lap pedig saját összefoglalókat készített ezek alapján, ami eredetiséget kölcsönöz a cikkeknek. A szóhasználat, a választott stílus az események egyfajta értékelését is jelenti. A hírgyűnökségek időnként az aktuális témákról hosszabb, átfogó elemzéseket jelentettek meg – így például a DPA *Hátér. Archiv és információs anyagok* címmel. Ezek főleg a kisebb lapoknak jelentettek nagy segítséget, amelyek nem tudtak saját kutatásokat folytatni, vagy nem tartottak fenn dokumentációs részleget. Gyakran találunk ezekre a

háttérelmézésekre támaszkodó cikkeket, a lapok többször hosszabb szakaszokat szó szerint idéznek. A DPA 1956. december 4-én huszonnégy A4-es lap terjedelemben foglalta össze a magyar forradalommal kapcsolatos tudnivalókat.

A lapok november 4-e után egészen decemberig nagy teret szenteltek a napi jelentésekben a harci cselekményeknek. A „hősies szabadságharc”, „partizánháború”, „kis háború”, stb. címszavak alatt a fegyveres ellenállás Budapesten és vidéken előforduló minden formájáról részletesen beszámoltak az újságok.

Hasonlóan sok cikk foglalkozott a magyarországi közállapotokkal. Drámai leírásokat olvashatunk az országban uralkodó káoszról, az „orosz katonák terrorjáról, a fosztogatásokról és túlkapásokról”. A *Die Welt am Sonntag* november 11-i számában például ezt olvashatjuk: „A helyzet Magyarországon reménytelen. A még vasárnap is zajló háromhetes heves harcok után az egész országot a káosz fenyegeti. Fennáll a veszélye, hogy a lakosság körében tombolni kezd a nyomor és az éhínség. [...] különösen a fővárosban uralkodnak vigasztalan állapotok. Az emberek elkéseredetten kutatnak élelmiszer után az utcán.”

Viktor Meier pedig december 15-én arról írt az NZZ-ben, „hogyan az egész ország forrong és dühöng a káosz”. Ebben az összefüggésben elsősorban azok a jelentések érdemelnek figyelmet, amelyek áttekintést nyújtanak a siralmas helyzetről, a rombolás mértékéről és az áldozatokról, valamint kimerítő részletességgel írnak le egyéni sorsokat és tragédiákat is. A lapok adakozásra kérik az olvasókat a magyarországi káoszról szóló cikkek kapcsán. Részletesen tudósítottak a Nyugat-Európában mindenütt meginduló adománygyűjtő kampányokról, és újra meg újra a szovjet hatóságoknak címzett felhívásokat hoztak le, amelyekben az emberiség nevében és a genfi konvenció harmadik szakaszára hivatkozva felszólítják az oroszokat, hogy engedjék be az országba a Nemzetközi Vöröskereszt indulásra kész segélyszállítmányait (NZZ, november 11.).

A lapok a hivatalos budapesti rádióadó információi alapján próbálták Kádár János politikájáról képet vázolni. A tudósításoknak ezt a részét az első és a második szakasszal összehasonlítva a tények és az értékelések erősebb keveredése jellemzi. A kádári politika bemutatására irányuló törekvéssel párhuzamosan a Szabad Európa adásai és a menekültek leírásai alapján az újságok beszámoltak arról is, hogy az új politika milyen fogadtatásra talált a lakosság körében. Beszámoltak a Kádár-kormányzat kísérleteiről, amelyek a nyugalom és a rend helyreállítását célozták, és a munkásságot a munka felvételére próbálták ösztönözni. Kádár beszédeit nagy terjedelemben idézték (például a november 11-i beszédet az NZZ 13-i számában), és aprólékosan kimutatták, hogy mennyiben vette át az új vezető a forradalom vívmányait, és hogyan távolodott el ezektől, míg végül december 9-én eljutott a rendkívüli állapot kihirdetéséig. A munkástanácsok követeléseinek teljes elutasításával kialakuló konfliktust Kádár brutális módon oldotta meg (*Die Welt*, november 12.). E mögött a lapok erős szovjet nyomást sejtettek (*Die Welt*, november 28., 29.; NZZ, november 29.). Azt is rögzítették, hogy Kádár miben látta a forradalom kitörésének okait, és hogyan tette ezért felelőssé a Nyugatot: „Kádár Ausztriát és az NSZK-t azzal vádolta, hogy a nacionalisták csapatait átengedte a határon. »Nyugat-Németországból és Auszriából repülőgépen és a Vöröskereszt konvojaiiban elrejtőzve páncélos egységek érkeztek az országba« – jelentette ki, és hozzátette: az ellenforradalmárok a Nyugat támogatásával Dunántúlon egy nyugat-magyarországi köztársaságot akartak létrehozni. »Ebben a helyzetben el kellett hagynom a kormányt, hogy a szovjetek segítségét kérjem az ellenforradalmárok ellen« – fejezte be Kádár János.” (Részlet egy a Kádár és a Nagy-budapesti Központi Munkástanács között zajló tárgyalásokról készített tudósításból, NZZ, november 16.)

A kádári politikára adott válasz, a fegyveres harc folytatása és a gyakorlatilag az egész lakosság részvételével, általános sztrájk formájában kialakuló passzív ellenállás a híradások

középpontjába került. Az ellenállás a kommentátorok egybehangzó véleménye szerint azt bizonyítja, hogy Kádár csődöt mondott, kísérletei a helyzet normalizálására, a lakosságnak tett ígérek és a fenyegetések, más politikusok bevonása a kormányzati munkába, az összes egyéb intézkedés hiábavaló volt. Kádár megítélése minden sajtóorgánumban egyöntetűen negatív: „Az immár két hete hivatalban lévő Kádár-kormány nem tekinthető valódi kormányzatnak. Legjobb esetben is csak orosz páncélosok védelme alatt álló kommunista klubról beszélhetünk, amelynek tagjai semmi mást nem tesznek, csak beszédeket vesznek fel hangszalagra, amelyeket azután lejátszanak a rádióban, ekképpen próbálva a funkcionáriusokat, a munkásokat és a parasztokat újra munkára fogni.” (NZZ, november 21.)

Tíz nappal később Viktor Meier így fogalmazott az NZZ-ben: „A remény, hogy Kádár a forradalom céljaival valamilyen mértékben mégiscsak azonosulni tud, elszállt. Most már mindenki számára világos, hogy a budapesti bábkormány relatív szólásszabadságának vége van, és a szovjetek Magyarországon hasonló kormányzati módszerekhez folyamodnak, mint a bal-ti államokban. A forradalmár munkások és értelmiségiek tömeges letartóztatásával és deportálásával megkezdődött a leszámolás.”

Az általános sztrájkban manifesztálódó passzív ellenállást, a munkástanácsok politikai aktivitását és különösen a Nagy-budapesti Központi Munkástanács (KMT) tevékenységét rokonszenven figyelő sajtó naponta részletesen tudósított a sztrájk állásáról, és arról, hogy vannak-e sztrájk törésre utaló jelek. A lapok figyelemmel követték a munkástanácsok és a kormányzat tárgyalásait. Az alku tárgya a munka felvétele volt, amit a KMT követelése teljesítéséhez, különösen a szovjet csapatok kivonásához és Nagy Imre visszahelyezéséhez kötött. A KMT követeléseit és a munkástanácsokat általában igen pozitívan ítélték meg a kommentátorok: „a forradalom napjaiban valamennyi ipari üzemből felállt munkástanácsok a jelenlegi helyzetben egyedül reprezentálják az ellenállást”. (NZZ, november 18.)

Ennek megfelelően nagy volt a tiltakozás, amint megérkeztek az első hírek a munkástanácsok törvényen kívül helyezéséről és a vezetők letartóztatásáról (NZZ és *Die Welt*, december 8.; *Die Welt*, december 12.). A letartóztatások és a munkástanácsok betiltása után hirdetett negyvennyolc órás sztrájkot a sajtó a legnagyobb figyelemmel követte. A szerkesztőségi vélemények szerint a szovjet vezetés Budapesten átvette az irányítást, mert a Kádár-kormány alkalmatlannak bizonyult a helyzet kezelésére (*Die Welt*, december 12., 13., 14.). Az NZZ december 15-én ezt írta: „A kétnapos országos sztrájk újból megmutatta, hogy az országot a magyar kommunisták már nem tudják irányítani.”

A kaotikus állapotokról szóló tudósításokban erőteljesen megjelent a menekültkérdés és a deportálások ügye is. A *Die Welt* már november 15-én hírt adott a Szovjetunióba hurcolt felkelőkről. A lapok élesen elítélték az eljárást, és arról is tudósítottak, hogy az oroszok akcióival a magyar kormányzat nem értett egyet, illetve hogy ezekhez csak december 3-án járult hozzá (*Die Welt*, december 4.). A deportáltak számáról a menekültek beszámolóinak alapján közzétett adatok természetesen jelentős eltéréseket mutatnak.

A menekültekről szóló írások két lényeges elemet tartalmaztak. Az egyik a menekültek éppen aktuális száma, amit naponta közzétettek a lapok, így jelezve a magyarországi katasztrófális helyzet alakulását. Az újságírók a menekültek beszámolóira alapozták a szovjetek és az újjászervezett magyar biztonsági szervek kegyetlenkedéseiről szóló írásait, ugyanakkor hozzátették, hogy a menekültek nagymértékben túloznak, és információik nem mindig megbízhatóak. A tudósítások másik lényeges eleme a semleges Ausztria és más nyugati országok menekültekkel kapcsolatos intézkedéseinek bőséges tárgyalása. Az idő előrehaladtával a menekültkérdés egyre nagyobb teret kapott a sajtóban. Hamar kiderült, hogy Ausztria alig tudja ellátni a menekültek egyre szaporodó tömegét. Akkoriban a menekülthullámok okozta hely-

zet kezelésére még nem volt kidolgozott nemzetközi mechanizmus, sőt a legtöbb nyugati kormányzat 1956-ban szembesült először a menekültek tömeges érkezésével kialakuló politikai és társadalmi feszültségekkel. Ennek megfelelően lassan, akadozva indultak meg a segélyakciók is.⁷

A sajtó természetesen a magyar forradalom brutális leverésének nemzetközi összefüggéseit is tárgyalta. Kiemelten foglalkoztak a Szovjetunió szerepével és politikai céljaival, bemutatták a keleti tömb és a nyugati kommunista pártok állásfoglalásait, valamint hogy az ENSZ-ben hogyan kezelik a magyar kérdést. Ugyanakkor feltűnően kevés jelentést találunk a nyugati kormányzatok külpolitikai reakcióiról.

A kommentátorok kiemelik, hogy a Szovjetunió erőszakos beavatkozásának célja a Varsói Szerződés és a szovjet befolyási övezet összeomlásának megakadályozása volt, ami a magyar felkelés győzelmével bizonyosan bekövetkezett volna. Az NZZ kommentátora november 11-én ezzel kapcsolatban történelmi párhuzamokat vont, és különösen erősen fogalmazott: „A Szovjetunió urai, akik a nagy októberi szocialista forradalom Golgotájára felépítették a modern történelem legkönyörtelenebb önkényuralmát, hideg szakszerűséggel követik az 1849-es cári intervenció paradigmáját [...], amikor [Magyarországon] a szovjet kommunizmus uralma az alávetett nép feltámadó öntudata miatt ugyanúgy veszélyben látszott forogni, mint 1849-ben a koronás uralkodók istentől kapott hatalma – akkor Lenin és Sztálin örököseinek parancsára páncélosok keltek át a Kárpátokon tömött sorokban, és rázúdultak a Tisza és Duna menti városokra. Ahogy 1849-ben a cári Oroszország fegyveres erőszakkal védte az abszolút monarchia érdekeit a Duna-medencében, úgy szorítja vissza vaskézrel a szovjet birodalomba Magyarországot a Kreml diktatúrája, és hatalmas vérontás árán megakadályozza, hogy a forradalom, a »nép feltámadó büszkesége« győzedelmeskedjen, és példát mutasson a többi csatlós állam népének. A szovjet rezsim fikarcnyi szégyenérzet nélkül veszi át a cári megoldást, brutális erőszakkal elébe vág a szabadságharc átterjedésének, és véres elnyomással előzi meg a jövőbeli felkeléseket. »Térdre, ti elvetemült népek!« – ez [...] a leplezetlen tanulsága annak a példának, amit Moszkva az összes népi demokrácia okulására a Vörös Hadsereg felhasználásával statuál. A szovjet rezsim és a demokratikus szocializmus közös princípiumáról szőtt álmokat tönkreteszi, hogy a marxista-leninista moszkvai hatalom az autentikus magyar forradalmat fegyveres erőszakkal vérbe fojtja. Vérbe fojtja azért, mert a szovjet birodalom fenntartása jelenlegi határai között ezt igényli, és mert nyilván a hadsereg vezetése is presztízskérdést csinált az ügyből, és erődemonstrációt követelt. A moszkvai vezetés leleplezte magát, kiderült, hogy a desztalinizálás után a »szupersztálinizmus« következik.”

Másrészt viszont az orosz beavatkozás sikerét pirruszi győzelemként tálalták a lapok (NZZ, november 15.), és rámutattak, hogy „már most bebizonyosodott, hogy a Vörös Hadsereg intervenciója jelentős károkat okozott Moszkvának, hiszen a vezetés kénytelen volt megélni, ahogyan húsz nap alatt elbukott a békés egymás mellett élés politikája, ahogyan megindult a Szovjetunió bojkottálása, és a Kremlnek végig kellett néznie a kommunista pártok villámgyors hanyatlását is a szabad világ országaiban mindenütt, anélkül, hogy Magyarországon bármit elért volna a belső rend teljes összeomlásán kívül.” (NZZ, november 13.)

Ebben az összefüggésben az is fontosnak tűnt a kommentátorok számára, hogy a Szovjetunió a magyar kommunista párton belül melyik irányzatot részesíti előnyben: „Moszkva anynyiban szemmel láthatóan helyesen ismerte fel a magyarországi helyzetet, amennyiben a magyar belpolitikai viszonyok orosz-imperialista típusú átalakítása során már nem a menthe-

7 *Die Ungarische Revolution 1956. Reform–Aufstand–Vergeltung*. Szerk. Litván György, Bak M. János. Wien, 1994 (A továbbiakban *Die Ungarische Revolution 1956. Reform–Aufstand–Vergeltung*.), 169. o.

tetlenül kompromittálódott, Rákosi és Gerő körül csoportosuló sztálinista erőket támogatja, hanem a titoista-kommunista és a szociáldemokrata társutasok köréből szemelt ki csatlósokat. A magyar kommunizmuson belül az elmúlt évtizedekben három irányzat létezett [...]: a sztálinisták (Rákosi, Gerő), [...] mellettük a nemzeti kommunisták jobboldali csoportja és a balos marxista értelmiségiek Nagy Imrével és Lukács Györggyel az élen [...], a harmadik a »titoistának« tartott irányzat Kádár Jánossal [...]. A szovjet páncélosok védelmében létrejött úgynevezett »Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány« összetétele jelzi, hogy itt egy olyan alakzatról van szó, amely a titoisták – és a velük összeállt hajdani szociáldemokraták – és a kommunisták kényszerházasságából született [...]. Kádár [...] a fanatikus kommunista mintapéldánya.” (NZZ, november 6.)

A cikkek gyakran tárgyalták, hogy a kommunista pártok milyen álláspontokra helyezkedtek a magyar forradalommal kapcsolatban. Az NZZ november 8-án így írt erről: „úgy tűnik, a nemzetközi kommunizmus erői két táborban csoportosulnak. Az egyik oldalon a prágai, kelet-berlini, bukaresti, szófiai és tiranai sztálinistákat találjuk a legszorosabb szövetségben a moszkvai Politikai Bizottság jelenlegi szovjetorosz politikát meghatározó szárnyával, valamint idetartoznak a francia kommunista vezetők is, [...] és a kínai pártvezetés is mintha 180 fokos fordulatot vett volna. A másik oldalon – bár eltérő okokból – a jugoszláv és lengyel kommunisták állnak.”

A nyugati, az osztrák és a jugoszláv kommunista pártok helyzetéről szóló tudósítások kiemelik, hogy ezek a magyarországi orosz intervenció következtében katasztrofális állapotba kerültek. Tipikus az olyan cím, mint Erjedés az osztrák kommunistáknál vagy Szorult helyzetben a skandináv kommunisták (NZZ, november 13.). A nyugati országokban nemcsak a kommunista pártok számára, hanem sok olyan ember szellemi-politikai fejlődésében is fordulópontot jelentett a felismerés, hogy a Szovjetunió nem tud, vagy nem akar lemondani a hegemóniáról és az elnyomó katonai gépezetről, aki szocialistának tartotta magát, és úgy vélte, a szabadság eszméje ezzel összeegyeztethető. Nekik 1956 eseményei világitották meg a rendszer valódi karakterét.⁸

A magyar kérdés ENSZ-beli kezelése nehéz problémának bizonyult a nyugatnémet sajtó számára. Először szoros kapcsolatot tételeztek fel a szuezi angol–francia–izraeli intervenció és a magyar ügy között, és az ENSZ késlekedése miatt a szövetségeseket okolták. Ezt a viszonyulást tisztán mutatja a konzervatív *Die Welt* november 6-i, az ENSZ közgyűlésének rendkívüli üléséről készült tudósítása. Az ülés során elítélték a Szovjetuniót, és csapatai visszavonására szólították fel. A lap amerikai kormányzati tisztviselőket idéz, akik egy esetleges ENSZ-beavatkozás sikerének esélyeiről nyíltan pesszimista megjegyzéseket tettek. „Az amerikaiak a magyar forradalom szovjet csapatok általi véres leveréséért a közel-keleti angol–francia intervenciót teszik felelőssé, és azon a véleményen vannak, hogy az angol–francia eljárás meggyőzte a szovjeteket arról, hogy a magyar felkelést büntetlenül letörhetik, és egy bábkormányt helyezhetnek hivatalba. Az amerikai kormánytisztviselők ugyan szilárdan hiszik, hogy a szovjetek ezt mindenképpen tervbe vették, de úgy látják, az oroszok haboztak volna, és talán nem ennyire brutálisan intézték volna el a magyar kérdést, ha nincsenek tisztában azzal, hogy a közel-keleti krízis következtében ez az egyedül alkalmas időpont az ügy rendezésére.”

A későbbi tudósítások ezzel szemben állandóan hangsúlyozták, hogy a magyar felkelést és a szuezi krízist nem lehet összehasonlítani, mert ezek egészen különböző dolgok. Így a sajtóbeli támadások első számú célpontja a Szovjetunió és a magyar kormányzat lett, amelyek az ENSZ-határozatok végrehajtását és a világszervezet megfigyelőinek fogadását azzal az érveléssel hátrították el, hogy magyar belügyről van szó (NZZ, december 2., 6., 13.).

⁸ *Die Ungarische Revolution 1956. Reform–Aufstand–Vergeltung.* 170–171. o.

Az Szezei-csatorna körül kialakult krízisre tett utalás talán elég magyarázat arra a kérdésre, hogy vajon miért volt a nyugati államok reakciója oly visszafogott, és a média az erről szóló tudósítás helyett mégis miért tolta ennyire a híradások középpontjába a nyilvánosság, a lakosság reakcióit. A hangsúly-áthelyeződés egyik további eleme a humanitárius kérdések bőséges tárgyalása is. Ezért nem csoda, ha olyan kommentár is megjelenhetett az NZZ-ben november 21-én, amely egyenesen lefegyverző nyíltsággal mutatja a nyugati viszonyulás ambivalenciáját: „Ebben az összefüggésben nyilvánvaló, hogy a magyar nemzet felkelésével mily páratlan szolgálatot tett az elnyomott népek ügyének és Európa szabadságának. Csak az e teljesítmény és a magyarok áldozatának elismerésére vonatkozó kívánság hatalmaz fel bennünket arra, hogy megfontoljuk, a pirruszi győzelem milyen feltartóztatathatatlansággal jár a már minden eresztkéiben megroppant despotizmusra. Legelső sorban azonban azzal kell tisztában lennünk, hogy a vértanúság a magyar nép számára a maga keserű valójában még csak most kezdődik [...] a magyar népet fenyegető életveszélyt tudatosítani, a köz figyelmét ráirányítani és egy az egész emberiséget érintő büntényt megakadályozni – ez annak a háromperces néma csendnek az igazi értelme, amellyel a svájci nép ma a magyar nemzet megmentéséért és felszabadításáért demonstrál.”

Mintegy a forradalom harmadik szakaszához kapcsolódó tudósításokról szóló fejtegetéseink összefoglalásaképpen álljon itt néhány részlet a különtudósítók jelentéseiből és kommentárjaiból, hogy a forradalom egészének általános értékeléséről képet kapjunk.

Viktor Meier november 13-án ezt írta: „Mindez [a rombolás és áldozat – H. F.] azért, mert a magyar nép több mint egy évtizeddel a háború után a békeszerződésben biztosított, teljes állami függetlenségre vonatkozó jogát gyakorolni akarta [...]. E Nagy Októberi Magyar Forradalomban [...] a szabadságszerető magyar nép vitézségből és hősiességből csodálatosan vizsgázott [...]. A magyar nép erkölcsi tartása a szovjet túlerővel szemben elszenvedett katonai vereség, a borzalmas közállapotok és a kórházakban fekvő sebesültek ezreinek ellenére töretlen. A magyarok helyesen ismerték fel, hogy felkelésükkel olyan politikai és ideológiai zsákutcába terelték a Szovjetuniót, ahonnan Moszkvának még meg kell találnia a kiutat.”

Carl Gustaf Ströhm a *Christ und Welt* 1956. november 15-én megjelent 46. számában, A forradalom soha nem ér véget című tudósításában így vélekedik: „Nem, az orosz katonai diktatúrának egy ilyen néppel szemben nincs semmi esélye! [...] A forradalom még nem ért véget. Soha nem ér véget. Még több véráldozatot fog követelni, mint amitől még néhány napja féltünk. Könnyörtelenül megindult egy világtörténelmi folyamat: nem egy osztály vagy egy réteg forradalmának, nem a szegénység és a nyomor lázadásának, hanem a szabadságvágy elementáris kitörésének vagyunk tanúi. Arra a kérdésre, hogy miért tört ki a forradalom, még egy magyar sem válaszolta nekem azt, hogy azért, mert elviselhetetlenek voltak az életkörülmények – pedig valóban azok voltak. Nem több kenyérért vagy több pénzért, hanem az emberi méltóságért és a szabadságért mentek az emberek a barikádokra. Aki ezeket a csodálatos embereket látta [...], az tudja, hogy nem fasiszták, nem ellenforradalmárok, nem antiszemiták, hanem egyszerű emberek, akik a borzalmat látva elveszítették félelmüket. Mikor az elmúlt tizenhárom napra visszagondolok, szégyellem magam. Nyolc nap szovjet megszállás [...] nekem már elviselhetetlennek tűnik. Ezek az emberek tizenkét évig éltek ebben a rettenetben. És ahogy eljött a tizenharmadik év, a rettenetet lerázták magukról. Ezért csak köszönet járhat nekik, csendes, mély tisztelet. Ők megtették azt, amiről mi mindig csak beszélünk [...]. A magyarok az elmúlt napok eseményei után a Nyugatba vetett hitükből sokat veszítettek. De talán ma már fontosabb, hogy a Nyugat ne veszítse el a magyarokba vetett hitét!” A tudósítás ezen túlmenően világos erkölcsi felszólítást tartalmaz, hogy a németeknek is hasonlóképpen kell cselekedniük az NDK-ban.

November 21-én Viktor Meier részletes tudósítást tett közzé az NZZ hasábjain a november 3–11. között szerzett budapesti élményeiről, a Gellért Szállóban őrizetben töltött napokról. Sok információja a Szabad Európa Rádió adásaiból származik, amelyek „a harcok első két napján igen jól informáltak tünnek”.

Viktor Meier lejegyzett beszélgetéseiből kitűnik, hogy a magyarok a Nyugattól vártak segítséget: „A Szabad Európa az egyre kevesebb hír helyett egyre hosszabb kommentárokat sugárzott, patetikus hangvétellük a harci zajtól hangos Budapesten elég furesán hatott. A magyarok is ezen a véleményen voltak. »Mindig csak szavak – kiáltott fel egy idős férfi. – Tíz éven át végig úgy beszéltek bizonyos rádióállomásokon, mintha azonnal jönne a segítség, ha fellázadnánk a kommunista önkényurak ellen, és most, hogy áll a bál, itt hagytak minket egyedül.«”

A következő napon, november 22-én Viktor Meier folytatta beszámolóját: „úgy tűnt számunkra, hogy a magyar felkelés mindenestre visszafordíthatatlan vereséget mért a Szovjetunióra. Hogy ne kelljen Magyarországról teljesen lemondaniuk, a szovjet vezetés kényszerítve érezte magát, hogy fegyverrel törje le a népforradalmat, és az eddigi közvetett, a kommunista párt útján gyakorolt hatalmat leplezetlen katonai diktatúrával váltsa fel, ami ideológiailag aligha igazolható. Ezzel nemcsak a békés egymás mellett élés nagy kinnal felépített politikája vált hiteltelenné, hanem a legnagyobb mértékben kérdésessé váltak a belgrádi nyilatkozat elvei is. Hruscsov nagyszabású kísérletét, amellyel a kommunizmus leninista alapvetésébe új életet próbált lehelni, hogy az újra a »proletár tömegeket« az egész világon vonzó üdvtan legyen, a magyarországi események után elbukottnak kell tekintenünk. Az »állam-imperializmus« kerül elő megint, amivel a jugoszláv kommunistákat bélyegezték meg. Hruscsov új politikai vonalával elkezeredetten próbálta kivezetni a kommunizmust a »gettóból«, ahová Sztálin merev hatalmi politikája és a szabad világ ellene hozott védelmi intézkedései szorították. [...] Ha a felkelők megelégedtek volna a forradalom első napjaiban elért eredményekkel, ma egy a titoista Jugoszláviához erősen kapcsolódó kommunista rezsim lenne Magyarországon. A helyzet ilyenfajta rendezését bizonyos moszkvai körök tervszerűen megakadályozták azzal, hogy a sztálinista Gerőt ültették Rákosi helyére, és ezt ma már nem lehet művi úton restaurálni. A magyar szabadságharcosok ellenállása a szovjet vezetést arra kényszerítette, hogy kíméletlenül szétzúzza saját politikája alapjait.”

Viktor Meier néhány héttel később, december 15-én így írt az NZZ-ben: „Kádár miniszterelnöknek nyoma veszett, és bábkormányának tagjai sem mutatkoznak egy szűk körön kívül. A meghasonlott, magába zuhant jelenlegi magyar »quisling«-kormány nem ér egy fabatkát már az oroszoknak sem. A kétnapos országos sztrájk újból megmutatta, hogy az országot a magyar kommunisták már nem tudják irányítani. A szovjet vezetésnek napról napra kevesebb esélye van arra, hogy megtalálja a kiutat a szorult helyzetből. Az úgynevezett »nemzeti kommunizmus«, amit Hruscsov Titóval oly alaposan előkészített, Magyarországon teljes egészében összeomlott. Lassan hallhatóvá válik az egész szovjet birodalomban a magyar események visszhangja. A magyar októberi forradalom véres leverése, amivel a Kreml megpróbált megálljt parancsolni a dolgok vészterhes folyásának, nemcsak hogy nem érte el célját, de azal veszélyt, hogy új és talán beláthatatlan folyamatok kiindulópontja lesz.”

ÖSSZEFOGLALÁS

A magyar forradalomról csak rendkívül nehéz és újságírói szempontból teljesen alkalmatlan körülmények között lehetett tudósítani. Az október 31-től november 3-ig tartó rövid szakaszt leszámítva lényegében véve csak „távolsági”, az eseményekbe való közvetlen betekintést nél-

különböző, valamint jelentős késéssel történő tudósításról lehetett szó. Az újságcikkek a Magyar Rádió adásaira, illetve harmadkézből, gyakran olyanoktól származó információkra támaszkodtak, akik maguk nem voltak szemtanúi az eseményeknek. A mozaikdarabkákat elsőként a nagy nemzetközi hírügynökségek rakták össze, majd jelentéseiket kommentár nélkül a lapszerkesztőségek rendelkezésére bocsátották, akik többnyire változatlan formában közölték ezeket. Gyakran azonban politikai kommentárokkal és értékelésekkel látták el a jelentéseket, így az olvasók az objektív tudósítás és a szubjektív értékelés között már nem tudtak egyértelműen különbséget tenni – igen valószínű azonban, hogy nem is akartak. A kevés budapesti különtudósító jelentései sem objektivitásukkal vagy differenciáltságukkal tűntek ki, inkább ennek az ellenkezőjéről beszélhetünk. A tudósítások valójában nem arra irányultak, hogy a forradalom okairól, menetéről, aktorairól és céljairól objektív áttekintést nyújtsanak. A forradalomról készített tudósításoknak egyértelműen politikai céljuk volt, eszközüil szolgáltak ahhoz, hogy az NSZK lakosságában a hidegháborúról alkotott, már jól ismert, fekete-fehér, jókat és gonoszokat felvonultató képet újból nyomatékosan megerősítsék, és szorosra zárják a sorokat a kommunizmus ellen.

SZAKIRODALOM

Alföldy, Géza: *Ungarn 1956: Aufstand, Revolution, Freiheitskampf*. Heidelberg, 1977. /Schriften der Philosophisch-historischen Klasse der Heidelberger Akademie der Wissenschaften 2./

Békés, Csaba: The 1956 Hungarian Revolution and the Western Great Powers. In *Hungary 1956*. Szerk. Paula Hihnal, Olli Vehviläinen. Tampere, 1995 (A továbbiakban *Hungary 1956*.), 34–47. o. /Tampereen Yliopisto Historiatieteen laitoksen julkaisuja 19./

A Bibliography of the Hungarian Revolution of 1956. Szerk. J. L. Halász de Beky. Toronto, 1963, University of Toronto Press.

Borbándi Gyula: *Magyarok az Angol Kertben. A Szabad Európa Rádió története*. Budapest, 1996.

Brunner, Georg: Die ungarische Revolution – 25 Jahre danach. In *Aus Politik und Zeitgeschichte*. Beilagen zur Wochenzeitung *Das Parlament* B 44/81, 1981. október 31., 3–10. o.

Csik, Sándor: *Die Flüchtlingswelle nach dem Ungarn-Aufstand 1956 in die Bundesrepublik Deutschland, insbesondere nach Hamburg, und die Aufnahme und Eingliederung der Flüchtlinge*. Hamburg, 2001, Magister-Arbeit Universität Hamburg.

1956 a sajtó tükrében. 1956. október 22.–november 5. Összeállította és szerk. Izsák Lajos, Szabó József. Budapest, 1989, Kossuth.

Fischer, Holger: Ungarn 1956 in der Geschichtswissenschaft der Bundesrepublik Deutschland. *Berliner Beiträge zur Hungarologie*, 6 köt. 1993. 31–46. o., valamint in *Revolutionen in Ostmitteleuropa 1789–1989. Schwerpunkt Ungarn*. Szerk. Karlheinz Mack. Wien–München, 1995, 151–158. o. /Schriftenreihe des österreichischen Ost- und Südosteuropa-Instituts 23./

Katona Judit–Vámos György: A Szabad Európa Rádió és a német sajtó, 1951–1957. *Társadalmi Szemle*, 52. évf. 1997. 5. sz.

Litván, György: Research and Discussion on 1956 in present-day Hungary. In *Hungary 1956*. 5–12. o.

Mink András: Hideg éterháború. A Szabad Európa Rádió és 1956. *Beszélő*, 1986. 8. sz. 47–54. o.

Révész, László: Ausstrahlungen der ungarischen Volkserhebung auf die kommunistischen Staaten Osteuropas. *Ungarn-Jahrbuch*, 13. évf. 1984–1985. 131–148. o.

Szopori Nagy Lajos: 1956 a magyarok „téli háborúja” volt. Helyszíni tudósítások a forradalomról a korabeli finn sajtóban *Hitel*, 10. évf. 1997. 10. sz. 68–75. o.

Szopori Nagy Lajos: A magyar forradalom értékelése a korabeli finn sajtóban. *Hitel*, 9. évf. 1996. 11. sz. 9–30. o.

Die Ungarische Revolution. Die Geschichte des Oktober-Aufstandes nach Dokumenten, Meldungen, Augenzeugenberichten und dem Echo der Weltöffentlichkeit. Ein Weissbuch. Szerk. Melvin J. Lasky. Berlin, 1958.

Der Ungarische Volksaufstand in Augenzeugenberichten. Szerk. Gosztonyi Péter. München, 1981.

Die Ungarische Revolution 1956. Reform–Aufstand–Vergeltung. Szerk. Litván György, Bak M. János. Wien, 1994.

Varga, Éva: Der Aufstand und die Flüchtlingsfrage im Spiegel der österreichischen Presse. *Der Neue Pester Lloyd*, 1996. április 12. 5. o.

SZALAGCÍMEK A NYUGATNÉMET SAJTÓBÓL

október 22. Magyar diákok több szabadságot követelnek (*Die Welt*); október 23. A magyarországi helyzet (NZZ); október 24. „Rabok tovább nem leszünk” – énekelték tízezrek (*Die Welt*); október 25. Puccskísérlet Magyarországon. A kormány szovjet csapatok segítségét kéri (NZZ); október 26. Gerő pártvezér megbukott. A magyarok még harcolnak (*Die Welt*); október 27. A függetlenségi harcok tovább folynak Magyarországon (NZZ), Magyarország nagy része a felkelők kezén (*Die Welt*); október 28. A felkelés visszhangja a csatlós államokban (NZZ); október 29. Töretlen ellenállás Magyarországon (NZZ), A szovjet csapatok kiűrték Budapestet (*Die Welt*); október 30. A felkelők sikerei Magyarországon (NZZ), A szovjetek mégsem vonulnak ki (*Die Welt*); október 31. A kommunisták kapitulálnak. Szabad választások Magyarországon (*Die Welt*); november 1. A Nagy-kormánynak is mennie kell (*Die Welt*), A szovjet csapatok kivonulása Budapestről (NZZ); november 2. Moszkva véres inge (*Rheinischer Merkur*), Európa vére Magyarorszáért (*Weltwoche*), A magyarországi helyzet (NZZ); november 3. Szovjet páncélosok lezárják a magyar határt (*Die Welt*); november 4. Kivonulnak a szovjetek Magyarországról? (*Welt am Sonntag*); november 6. Ötven nemzet elítéli Moszkvát (*Die Welt*), A budapesti harcok tovább folytatódnak (NZZ); november 7. Felkelés egy jobb életért (*Der Spiegel*), Utolsó ellenállás Magyarországon (*Die Welt*), A magyar szabadságharcosok továbbra is ellenállnak (NZZ); november 8. Magyarország ellenáll a szovjet csapatoknak (NZZ); november 9. Éhínség fenyegeti Magyarországot (*Die Welt*), Bosszút Magyarorszáért! (*Weltwoche*), A vád: népiirtás (*Die Welt*); november 10. A magyarok szabadságharca (NZZ), Még mindig harcolnak Budapesten (*Die Welt*); november 11. Káosz Magyarországon (*Welt am Sonntag*), Szovjet terror Magyarországon (NZZ), A magyar forradalom leverése (NZZ); november 12. Budapest nem adja meg magát (*Die Welt*), Lankadó ellenállás Magyarországon (NZZ); november 13. Hruscsov Budapesten? (*Die Welt*), A második budapesti csata (NZZ); november 14. A szovjet politika magyarországi csődje (*Die Welt*); november 15. A szovjetek deportálnak Magyarországról (*Die Welt*), A magyarok szabadságharca (NZZ), A forradalom soha nem ér véget (*Christ und Welt*), Passzív ellenállás Magyarországon (NZZ); november 16. Magyar szabadságharcosok tömeges deportálása Oroszországba (NZZ), Kádár ajánlata újból elutasítva (*Die Welt*); november 17. A budapesti munkástanácsok a sztrájk végét követelik

(*Die Welt*); november 18. A magyar szabadságharcosok töretlen ellenállása (NZZ); november 19. A magyar nép ellenzékben Kádárral szemben (NZZ), A magyar munkások ellenállnak (*Die Welt*); november 20. Segítség Magyarországnak (NZZ), A magyar szabadságharc leverése (NZZ), Kádár bekeményít (*Die Welt*); november 21. A Vörös Hadsereg mint az elnyomás eszköze (NZZ); november 22. Kádár szorult helyzetben (NZZ); november 25. A magyar hazafiak elnyomása (NZZ); november 26. A sztrájk tovább folytatódik Magyarországon (NZZ); november 27. Fekete lobogók Magyarországon (*Die Welt*); november 28. Magyarország: a munkástanácsok ellenállása töretlen (*Die Welt*), A magyar munkások ellenállása töretlen (NZZ); november 29. A deportálások folytatódnak (NZZ), Partizánháború Magyarországon (NZZ), Malenkov beavatkozik Budapesten (*Die Welt*); november 30. Újból tárgyalások Kádárral (*Die Welt*), Távolság a bábkormány és a magyar nép között (NZZ); december 1. Kádár, a magyarországi helytartó (NZZ); december 2. Az ENSZ tehetetlensége (NZZ); december 3. Új felhívás népfelkelésre (NZZ); december 4. Hammarskjöld utazhat Budapestre (*Die Welt*), A magyar kormányzat hozzájárul a deportálásokhoz (*Die Welt*); december 5. Harmincezer nő felvonulása Budapesten (*Die Welt*); december 6. Az ENSZ elfogadta a magyar határozatot (NZZ), A magyar bábkormány és a külföldi újságírók (NZZ); december 7. Budapest: összecsapások a rendőrséggel és a szovjetekkel (*Die Welt*), Népvándorlás Magyarországról (*Rheinischer Merkur*); december 8. A magyar nép harcban az elnyomókkal (NZZ), A munkástanácsok figyelmeztetik a Kádár-kormányt (*Die Welt*); december 10. Statárium egész Magyarországon (*Die Welt*); december 11. A magyarok tovább harcolnak a statárium alatt (*Die Welt*); december 12. Általános sztrájk és harcok (*Die Welt*), A magyar delegáció elhagyja az ENSZ-közyűlést (*Die Welt*); december 13. Az ENSZ elítéli a szovjet intervenciót (NZZ), Munkástanácsi vezetők letartóztatás alatt (*Die Welt*); december 14. Véres összetűzések és sztrájkok Magyarországon (*Die Welt*); december 15. A magyarországi szovjet intervenció (NZZ); december 16. Magyarország: az első halálos ítélet (*Welt am Sonntag*); december 17. A csepeli munkások ellenállása (NZZ); december 18. Kádár keresi a kapcsolatot az ellenállással (*Die Welt*); december 24. Tudósítások a magyarországi terrorról (NZZ).